

WERKEN AAN IDENTITEIT: DRIE SCHOOLPORTRETTE

Wanneer in een teamvergadering het woord "identiteit" valt, zullen sommige leerkrachten enthousiast uit hun stoel opveren, andere met gefronste wenkbrauwen en bedenkelijke blikken onderuit zakken. "Identiteit" roept niet zelden herinneringen op aan nare en moeizaam gevoerde discussies. Een aantal schoolteams is er zo door gefrustreerd geraakt dat ze er liever nooit meer iets over willen horen; andere daarentegen hebben aan het proces van identiteitsontwikkeling heel positieve ervaringen overgehouden.

Identiteitsontwikkeling: gevleugeld woord

Scholen worden met name sinds 1985 (toen de Wet op het Basisonderwijs werd ingevoerd) middels landelijke actieplannen gestimuleerd te "werken aan de eigen identiteit". Voorbeelden daarvan zijn het project School, maak je eigen beleid en de nota De school op weg naar het jaar 2000.

Identiteitsontwikkeling is anno 1990 dan ook een gevleugeld woord in onderwijsland. Iedere school die in zo'n proces is gestapt, zal dit op eigen specifieke wijze doorlopen: met alle ups en downs die daarbij horen, en de ene school al met meer succes dan de andere.

Eén ding is zeker: scholen zouden veel van elkaar kunnen leren wanneer het gaat om concrete invullingen van deze processen van identiteitsontwikkeling, en het kan bijzonder nuttig zijn om de opgedane ervaringen onderling uit te wisselen.

De onlangs verschenen brochure Werken aan identiteit beoogt precies dat doel. Drie Rotterdamse scholen - alle katholiek, maar wel heel verschillend van karakter - laten "live" zien, hoe zij hebben gewerkt aan het verhelderen en concretiseren van wat hen beweegt en motiveert in het geven van onderwijs aan vier- tot twaalfjarige kinderen. Ze hebben dat vooral gedaan ten aanzien van het levensbeschouwelijke aspect van hun schoolidentiteit; en onder begeleiding van de onderwijskundige en districtskatecheten van de Stichting Schoolkatechese Rotterdam, terwijl ook het Katholiek Pedagogisch Centrum (KPC) in 's-Hertogenbosch voor ondersteuning zorgde.

Levensbeschouwing niet los verkrijgbaar

Zoals eerder gezegd: identiteit is voor velen vaak een vaag en nietszeggend begrip met weinig structuur en profiel. Maar als identiteit iets is waaraan gewerkt kan worden, dan moet ook aangegeven kunnen worden waaraan te zien of te ervaren is welke factoren daarbij van belang zijn, welke mogelijkheden een school heeft en welke problemen zich daarbij kunnen voordoen. Zeker wanneer het over de levensbeschouwelijke identiteit - of liever gezegd de levensbeschouwelijke kleur van de identiteit - gaat, wordt al gauw gewezen naar de districtskatechese of hijst men plechtig de vlag met de K van katholiek of katechese.

Maar levensbeschouwing kleurt en doortrekt het hele leven en kan niet worden gezien als een apart segment of eiland binnen het totale schoolgebeuren. Levensbeschouwing is niet "los verkrijgbaar" en heeft alles te maken met de manier waarop kinderen en leraren met elkaar omgaan in de klas en op de speelplaats, met de wijze waarop ouders betrokken worden in het beleid van de school, met de manier van onderwijs geven, opvattingen over waarden en normen, hoe een team gezamenlijk zorg draagt voor het dagelijks reilen en zeilen op school, enz. Levensbeschouwelijke identiteit heeft dus te maken met pedagogische, didactische én levensbeschouwelijke uitgangspunten.

Geen neutraal gebeuren

Wanneer je levensbeschouwelijke identiteit zó verstaat, betekent dit dat je daaraan wel degelijk kunt

werken. Identiteit is dan: jezelf profileren, je grondslag waarmaken, zorgen voor een draagvlak. Heel concreet betekent dat dan bijvoorbeeld: gezamenlijk de verantwoordelijkheid willen dragen voor het benoemingsbeleid van leraren en toelatingsbeleid van leerlingen, zorgvuldig aandacht besteden aan nascholing, begeleiding en professionalisering op het terrein van levensbeschouwing, expliciete aandacht voor de realisering van de "identiteitsgevoelige" leergebieden (wereldoriëntatie, geestelijke stromingen en katechese).

Gezien de pluriforme en multi-culturele maatschappij anno 1990 is het natuurlijk duidelijk, dat de realisering van de feitelijke identiteit van een school niet uniform kan zijn. Fundamenteel is echter dat een school - vanuit welke grondslag dan ook - eraan hecht kinderen te oriënteren op levensbeschouwelijke aspecten van de wereld om hen heen; voor een katholieke school betekent dit, dat de visies, ideeën en waarden van waaruit men met levensbeschouwelijke thema's aan het werk gaat, worden ingekleurd vanuit het katholiek christelijk perspectief. Het spreekt daarbij natuurlijk vanzelf dat het gesprek met andere opvattingen of godsdiensten niet uit de weg gegaan hoeft te worden; integendeel zelfs, zo'n uitwisseling leidt vaak tot een duidelijker zelfverstaan en verrijking van de eigen traditie. Pluriformiteit houdt derhalve geenszins neutraliteit in!

Kwetsbaar gebied

Bezighouden met identiteitsvragen is een "spannend" gebeuren, omdat het raakt aan persoonlijke fundamenteën, aan de "rompstand" van mensen. Dat is weliswaar een kwetsbaar gebied, maar geen onbegaanbaar terrein. Scholen die in een proces van identiteitsontwikkeling willen stappen, zouden er wel goed aan doen de aandacht niet toe te spitsen op persoonlijke drijfveren van leerkrachten, maar eerder op het onderling verhelderen van keuzes die zij maken in hun handelen. Dat is niet alleen gemakkelijker, zinvoller en minder bedreigend, maar geeft uiteindelijk vanzelf duidelijkheid op wat mensen ten diepste bezighoudt.

Een zaak van lange adem

Als team bezig zijn rond de vraag "Wie zijn we nu eigenlijk als school en wat maakt ons katholiek?" blijft nogal eens steken in een impasse van vaagheden of massieve uitspraken zonder gevolgen. Om tot een zelfportret te komen heb je een schilder of fotograaf nodig, iemand die je een spiegel kan voorhouden. Iemand die je kan helpen ontdekken wie je bent en hoe je op anderen overkomt.

In de brochure Werken aan identiteit worden de ervaringen geschilderd van drie heel verschillende Rotterdamse katholieke scholen die met hun begeleiders in de afgelopen jaren hebben gewerkt aan hun levensbeschouwelijke identiteit. De Oscar Romeroschool (een school met veel allochtone leerlingen) deed dat met het leergebied geestelijke stromingen als uitgangspunt; de Johanneschool voor speciaal onderwijs had daarbij de sociaal-emotionele ontwikkeling als rode draad en de Van Eyckschool (een basisschool in een traditionele wijk) is daarmee bezig geweest vanuit de behoefte om een link te leggen tussen katechese en de zaakvakken.

De drie scholen hebben hieraan gewerkt binnen de grenzen van wat voor hen mogelijk en wenselijk was. Dat ze zich kwetsbaar hebben durven opstellen verdient alle respect. De aldus ontstane portretten geven een goed beeld van het moeizame en complexe proces dat identiteitsontwikkeling is. Het zijn zeker geen portretten die voor de eeuwigheid vastliggen; in de komende jaren zal het ongetwijfeld nodig zijn om hier en daar de kleuren wat bij te werken of nieuwe opnamen te maken; want bezighouden met identiteit is immers een zaak van lange adem!

WERKEN AAN IDENTITEIT is samengesteld door Ineke Naber (eindredactie), Cas Verbeek en Hans van de Pol en wordt uitgegeven bij het Katholiek Pedagogisch Centrum.

Bestelnummer 1.093.00. Prijs f 8,95

Bestellingen:

Informatiedienst KPC

Postbus 482

5201 AL 's Hertogenbosch

tel. (073) 21 54 35